

Івахненко Т. П.
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ СЕКСУАЛЬНОСТІ МОЛОДІ

У статті автор аналізує зовнішні фактори впливу на формування здорової сексуальності молоді.

***Ключові слова:** молодь, юність, секс, сексуальність, сім'я, освіта, ЗМІ, порнографія, статеве життя.*

Сьогодні актуальність проблем виховання молодого покоління обумовлена системною кризою українського суспільства, в результаті якого сучасна молодь формується в умовах швидких змін політичних, соціально-економічних, світоглядних і духовних основ людського життя. Процес формування здорової сексуальності – це багатофакторний процес, на який впливають і зовнішні, і внутрішні фактори. Всі вони взаємопов'язані, взаємозалежні.

Соціально-політичний і моральний світ молодого покоління, що вступає в життя, характеризується протиборством і навіть хаосом конкуруючих цінностей, на які впливає широкий спектр засобів масової інформації.

Засоби масової інформації – сукупність сучасних каналів зв'язку (преса, телебачення, Інтернет, радіомовлення, мистецтво, кіно), за допомогою яких доводиться різноманітна інформація до широкої громадськості суспільства. ЗМІ робить особливий вплив на репродуктивну ланку людства – молодь.

Засоби масової інформації чинять великий вплив на формування здорового способу життя молоді. Він розповсюджується як безпосередньо через ЗМІ на молоду особу, так і опосередковано – через батьків, вчителів, однолітків, на яких ЗМІ, у свою чергу, так само роблять значний вплив. Навіть пануючі в суспільстві соціальні норми, щодо міжстатевих стосунків також, значною мірою сформовані ЗМІ.

Потрібно відзначити, що важливою складовою людських стосунків є сексуальність. Сексуальність є складовою частиною особистості, суспільним співіснуванням обох статей. Протягом останніх трьох десятиліть більшість наукових праць були присвячені проблемам дитячої та юнацької сексуальності. Серед радянських вчених зазначену тему досліджували Д. Н. Ісаєв, В. Ю. Каган, І. С. Кон, С. І. Голод, Л. М. Скородок, А. Г. Харчев, В. В. Нагаєв, Д. В. Колесов, Н. Б. Сельверова, Л. Я. Верб, Т. К. Юфєрєва, І. Т. Юнда.

Сексуальна поведінка, як елемент поведінки людини, зумовлена біологічними і перш за все суспільними факторами. Одним із основних

аспектів здорового образу життя є правильна сексуальна поведінка, формування якої, в більшій мірі, відбувається під впливом ЗМІ.

Хоч сексуальність і слугує біологічній цілі продовження роду і задоволення біологічного інстинкту, вона одночасно створює людські ціннісні зв'язки у вигляді статевої любові, сприяє розвитку самосвідомості і всиляє нове життєве почуття.

Людська сексуальність, у якій нероздільно зв'язані один з одним фізичні і психічні елементи, дуже пластична. Вона потребує освіти і виховання, щоб не порушити її психічної і фізичної єдності. Нині такої єдності майже не існує через "хворобливий" стан психічного елементу людської сексуальності, який знаходиться під тиском "брудної" інформації, яка проникає у свідомість людини (особливо молодого покоління) через вищезазначені засоби масової інформації.

Найбільша шкода полягає не в тому, що молодь отримує відомості про стать, сексуальність, секс, статевий потяг у брудному і непристойному висвітленні, але і в тому, що цьому часто нічого не протиставляється.

Перед нами стоїть завдання – виховання сексуальної інтеграції, що є вихованням також емоційної зрілості. Емоційна зрілість – це об'єктивна оцінка самого себе та своєї актуальної психологічної та емоційної ситуації, що дає можливість пізнання іншої людини. Тому будь-який метод виховання статевої поведінки повинен переслідувати ціль – розвивати готовність і здатність до статевої любові. Потрібно потурбуватися про те, щоб молодь володіла необхідними і правильними відомостями, була морально озброєна.

Сьогодні цей важливий процес виховання відбувається більшою мірою стихійно, безсистемно, без врахування елементів сексуальної культури.

Дар сексуальності не дається людині в готовій, інтегральній формі. Обов'язком її є плекати та розвивати цей дар для добра свого та інших. Виховання молодих людей у сексуальній площині повинно розпочинатися з навчання стосовно позитивного ставлення до статевої.

Нині у вітчизняній науці переважно вивчені біомедичні аспекти сексуальності (А. І. Белкін, Г. С. Васильченко, В. І. Здравомислов, С. С. Лібих, В. М. Маслов, Ю. П. Прокопенко).

У соціології дослідженням сучасних проблем сексуальності займаються І. С. Андрєєва, В. Ф. Анурін, Ю. Р. Вишневський, С. І. Голод, І. С. Кон, Є. А. Кащенко, А. В. Меренков, Б. С. Павлов та ін.

Ми не можемо досліджувати вищезазначені питання без вивчення наукових праць відомих учених всіх напрямків розвитку особистості. Так, ідеї психології та педагогіки щодо особистості, її становлення, розвитку та самоактуалізації, представлені в працях Г. О. Балла, І. Д. Беха, Л. С. Виготського, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, О. В. Киричука, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, С. Д. Максименка, І. П. Манохи, В. Г. Панка, Н. А. Побірченко, В. В. Рибалки,

В. А. Роменця, С. Л. Рубінштейна, Т. С. Яценко та ін.

Крім того, психологи і педагоги досліджували різні аспекти проблеми психосексуального розвитку особистості, серед яких відзначимо: культуру статево-рольової поведінки – Т. В. Говорун, В. П. Кравець, С. В. Ковальов, І. С. Кон, В. А. Семиченко, О. В. Сечейко та ін.

Науковці дійшли висновку, що сексуальність людини, особливо сексуальність сучасної людини, залежить не тільки від фізіологічних, але й від соціальних, психологічних, соціокультурних факторів, це важливіша сфера суспільного, сімейного і особистого життя.

Мета статті – проаналізувати основні фактори впливу (ЗМІ) на формування здорової сексуальності молоді.

Основи сексуального здоров'я людини закладаються ще в ембріональний період розвитку, коли відбувається диференціація статі, але надалі воно залежить не стільки і не тільки від біологічних, скільки від психологічних і соціальних факторів, індивідуальної і загальної культури, від мотивації сексуальної поведінки, від задоволення несвідомих імпульсів і ступеня адаптації партнерів на всіх рівнях взаємодії.

Сексуальність людини виконує три основні функції: прокреативну (репродуктивну), рекреативну (гедонічну) і комунікативну. Сексуальність у сучасному світі перетерпіла істотні зміни: за рахунок зростання ролі психологічних і соціокультурних факторів такий мотив сексуальної активності, як відтворення, відійшов на задній план, на перше місце вийшли потреби в сексуальному задоволенні, релаксації та спілкуванні.

Універсально прийнятне визначення сексуального здоров'я, як виявилось, виробити надзвичайно важко. Найбільш точним є визначення, дане нарадою експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я, під сексуальним здоров'ям розуміють комплекс соматичних, емоційних, інтелектуальних і соціальних аспектів сексуального існування людини, які позитивно збагачують особистість та підвищують комунікабельність і здатність до любові.

Кузнецова О. А. в монографії “Статеве виховання школярів” особливу увагу приділяє системі факторів, що впливають на формування культури стосунків між статями. Це – вплив суспільного середовища на формування моделі поведінки статей; рівень культури взаємовідносин у сім'ї; оточуюче середовище; засоби масової інформації; віково-статеві особливості; сумісність і характер міжособистісних відношень між статями; потреба у спілкуванні [4, с. 103].

Аналіз факторів, що впливають на формування здорової сексуальності молоді, в першу чергу потрібно розпочати з морально-психологічної атмосфери, в якій протікало дитинство. Довірливі відносини з батьками, особливо з матір'ю, загальна емоційна розкутість і відкритість сімейних

відносин, терпиме, світське ставлення батьків до тіла і нагоди, відсутність жорстких вербальних заборон, готовність батьків відверто обговорювати з дітьми хвилюючі їх делікатні проблеми – всі ці фактори полегшують дитині формування здорового відношення до сексуальності. Такі стосунки з батьками є певною перепоною проникнення і впливу негативної інформації зовні.

Однак ці фактори у свою чергу залежать від безлічі соціокультурних умов: освітнього рівня батьків, моральних принципів, засвоєних ними в дитинстві, їхнього власного сексуального досвіду, а також від загальних ціннісних орієнтацій культури, на які усвідомлено чи не усвідомлено орієнтуються індивідуальні сімейно-побутові відносини.

Тому людську сексуальність і способи її вираження неможливо зрозуміти у відриві від контексту родини. Характер кожного представника родини визначає певну манеру вираження сексуальності. Оскільки родина впливає на формування характеру, вона впливає і на сексуальність. Для розвитку сексуальної етики, не менш ніж для розвитку сімейних відносин, важливо, чи стоїть на першому місці в кожного члена родини власне благо, чи вони можуть забути про себе і служити іншим.

Крім сімейних умов, важливим фактором сексуального розвитку людини є досвід різнобічного, з раннього дитинства, спілкування між особами протилежних статей. Тому не потрібно боятися дитячої і підліткової закоханості. Хоч це часом доставляє дорослим багато проблем. Зрозуміло, що юним нелегко розвинути в собі зріле розуміння любові. Справжня любов вбирає в себе не тільки сліпе почуття, але й усвідомлені обов'язки стосовно своєї родини, друзів і суспільства, а також майбутнього шлюбного партнера і дітей.

Юність – період зосередженості на розвитку самостійності. Це виражається в умінні володіти собою, у пануванні душі над тілом, особливо в тому, що стосується сексуальної дисципліни. Але цей пошук власного “Я” не може бути ізольованим процесом. Він значною мірою залежить від реакції ровесників, дорослих [3, с. 71].

При цьому чималий вплив на формування сексуальності молоді справляють засоби масової інформації. Однією з особливостей є те, що вплив ЗМІ здійснюється не тільки безпосередньо на особистість молодої людини, а й опосередковано, через оточення. Таким чином сила впливу істотно збільшується. Можна сказати, що існуючі у суспільстві соціальні норми, прагнення, потреби і громадська думка значною мірою формуються ЗМІ [5, с. 99].

Сучасна молодь має вільний доступ до порновідеопродукції та сумнівних видань з питань сексу, які буйним цвітом поросли на українському ринку. На сторінках молодіжних журналів не вистачає головного – людських почуттів, дружби, любові.

В останні десятиліття порнографія в буквальному значенні слова

увірвалася в наше життя зі сторінок друкованих видань, відеокасет, екранів моніторів і ТБ. Те, з якою агресивністю реклама порносайтів вторгається навіть на сайти з цілком нешкідливою тематикою, вражає уяву. Використання порнографії (або “сексуально відвертих матеріалів”) – явище глобальне і масове.

Що пропонується порноіндустрією? Це лише секс: багато сексу, всілякий секс, де завгодно і з ким завгодно. Порнофільми культивують секс між абсолютно незнайомими людьми, поволі підводячи до думки, що це цілком природно і головне отримати задоволення.

У результаті, порнокультура ставить знак рівності між сексом, коханням та близькістю, зовсім спотворюючи зміст цих понять. За даними статистики, основними “споживачами” порнопродукції є молодь 12-17 років. Для багатьох вона служить головним джерелом статевої освіти, що вселяє неабияку тривогу. В одному виданні сказано: “У порнографії немає і натяку на ризик завагітніти в підлітковому віці або заразитися захворюваннями, що передаються статевим шляхом, наприклад СНІДом. Таким чином створюється ілюзія, ніби поведінка, яка пропагується порнопродукцією, не тягне за собою ніяких негативних наслідків” [1].

На думку деяких учених, порнографія перешкоджає нормальному розвитку дитячого мозку. Джудіт Рейсман, ректор Інституту досліджень засобів масової інформації, робить такий висновок: “Як показують неврологічні дослідження інстинктивних реакцій головного мозку на порнографічні зображення та звуки, перегляд порнографії викликає в мозку біологічні зміни, які пригнічують свідомі процеси. А це згубно для “піддатливого” дитячого мозку, оскільки може порушити сприйняття дійсності, а значить, завдати шкоди душевному та фізичному здоров'ю дітей, перешкоджати їх благополуччю і щастю” [2].

Сексуальна освіта і виховання необхідні тому, що всі сучасні засоби масової інформації прагнуть підірвати мораль молоді, прагнуть розповсюдити ідеологію, в якій сексуальність з її проблемами спеціально висовується на перший план. Представники цієї ідеології свідомо розповсюджують теорії, які виправдовують сексуальну розбещеність у будь-якій формі і підтримують розпусту. Крім того, пропагують “вільну любов”, форми вільного шлюбу, пробний шлюб і т. д.

Ми бачимо із ситуації, яку створено в нашому суспільстві, що такого роду впливи особливо небезпечні для молоді, яка не в стані відразу відрізнити здорове сприйняття сексуальності від пропагуючої “вільної любові”.

Сексуальна освіта і виховання дозволить молоді розібратися в помилкових і шкідливих теоріях. При цьому не можна акцентувати увагу на сексуальних проблемах так, щоб вони превалювали над іншими.

Сексуальність і статева любов є значними подіями в житті людей, і суспільство повинно приділяти їм належну увагу.

Ситуація, що нині склалася в Україні, засвідчує байдужість важливих соціальних інституцій стосовно того, якими чоловіками і жінками виростуть наші діти. Оскільки проблеми сексуальності людини ще й досі обминають середню і вищу освіту, залишаються поза інтересами публіцистики, радіо та телепрограм, рівень наукової сексуальної поінформованості молоді навіть з основних питань сексуальної поведінки залишиться вкрай низьким.

Висновки. Потрібно зазначити, що підвищення освітнього рівня, розширення наукових знань молоді – необхідна умова зрушень у розвитку їхньої статевої свідомості, підвищення сексуальної культури, виникнення усвідомленої потреби будувати інтимні стосунки на кращих взірцях етнічної, психологічної, сексуальної культур. Оволодівши всім багатством сексуального досвіду і створюючи нові цінності, молодь тим самим вдосконалюється і таким чином оберігає себе від негативного впливу певних зовнішніх факторів.

Тільки розуміння сексуальності і статевої любові може дати відповідне направлення статевої освіти і вихованню і зробить можливим проводити заходи, які дозволять молоді сприймати сексуальність так, щоб вона слугувала не перешкодою в їхньому житті, а навпаки, збагачувала. Крім цього під час роботи з молоддю необхідно розвіяти міф про те, що алкоголь, нікотин і наркотики стимулюють сексуальну активність.

Сексуальна поведінка проявляється і регулюється трьома факторами: інстинктом, розумом і суспільством. Відношення між цими факторами формуються ступенем розвитку людини і суспільства. Великий вплив на характер статевої поведінки людини робить той факт, що сексуальність є насолодою, яка виступає як нове призначення статевої поведінки.

Сексуальність – якщо людина відноситься до неї свідомо і з розумінням – явище, яке збагачує життя.

На наш погляд, необхідно:

1. Розробити спеціальні освітні програми, які будуть забезпечувати сексуальну просвіту молоді, а також представників старших вікових груп. Адже не можна механічно транслювати освітні програми, які використовують у західних країнах, на нашій національній ґрунт.

2. Створити певне державне регулювання тієї системи інформації з сексуальних питань, що лавиною обрушується з різних джерел на молодь і часто носить еротичний, навіть, порнографічний характер чим підсилює прояв самого нижнього рівня сексуальної культури.

Нині є потреба у виготовленні телевізійних сюжетних роликів та ігрових фільмів (можливо серіалів), ігрових радіопередач, соціальної реклами та розташування її в популярних для молоді музичних теле- та радіопередачах,

шоу-передачах, використання тематичних вкладок до найбільш популярних серед дорослих, молоді та дітей газет і журналів з проблематики формування здорової сексуальності.

Боротьбу із сексуальним безкультур'ям слід проводити і у вищих навчальних закладах шляхом спеціальних курсів, адже у студентському віці молодь більш усвідомлено розуміє вагомість зазначеного питання. Дієвими методами формування здорової сексуальності можуть бути: метод створення спеціальних ситуацій, ігровий тренінг, лекції, диспути та ін.

Використана література:

1. [http:// m.health.gov.ua/](http://m.health.gov.ua/) – Молодь за здоров'я.
2. [http:// m.health.gov.ua/ health.nsf/h/gys](http://m.health.gov.ua/health.nsf/h/gys) – Страница для молодежи про секс и планирование семьи.
3. Комісарова С. М. Мистецтво сімейного життя / С. М. Комісарова, М. В. Білогорка, М. В. Шаплавський. – Чернівці : Золоті литаври, 2003. – 100 с.
4. Кузнецова О. А. Статеве виховання школярів : навчальний посібник. – Миколаїв : Вид-во "ІЛІОН", 2004. – 176 с.
5. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О. Яременко, О. Балакірева, Н. Бутенко, О. Вакулєнко та ін. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 111 с.

ИВАХНЕНКО Т. Т. Влияние внешних факторов на формирование здоровой сексуальности молодежи.

В статье автор анализирует внешние факторы влияния на формирование здоровой сексуальности молодежи.

Ключевые слова: молодежь, юность, секс, сексуальность, семья, образование, СМИ, порнография, половая жизнь.

IVACHNENKO T. T. The influence of external factors on formation of healthy sexuality of young people.

In this article the author analyzes the external factors of influence in regard to the healthy sexual development of the youth.

Key words: youth, sex, sexuality, family, education, mass media, pornography, sexual life.

**Кобернік С. Г.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОСІБНИКІВ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено методичні аспекти розробки та використання традиційних та сучасних навчальних посібників з географії для основної школи. Подано авторську класифікацію посібників з географії для учнів. Запропоновано методичні рекомендації щодо застосування навчальних посібників у процесі вивчення шкільних курсів географії у 6-9 класах.